

KONST • LETTISKA SAMLINGEN



1



2



3



4

1. Valdemars Tone, "Läsaren" (1930-tal). 2. Utställningsvy med verk av Susanna Jablonski & Santiago Mostyn. 3. Asbjørn Skou, "Other tongue (skiss till en anarkistkabaré)" (2022). 4. Niklavs Strunke, "Illustrationer till en saga" (1930-tal).

Därför är Malmös lettiska samling angelägen just nu

Vilken roll spelar konsten för bilden av ett lands identitet? Strax före andra världskriget 1939 mottog Malmö museum en donation för att skapa en lettisk konstsamling. Bakom gåvan stod tullinspektören och konstsammlaren Oscar Elmquist som bott i Riga. Samlingen skulle spegla den senaste utvecklingen inom lettisk konst. Lettland, som blev självständigt 1918, befann sig sedan 1934 under Karlis Ulmanis auktoritära styre sedan han gripit makten genom en statskupp. Genom konstsamlingen, som förde vidare arvet efter den Baltiska utställningen i Malmö 1914, knöts banden tätare mellan grannländerna.

Vad för slags konst valdes då ut? I en effektiv salongshängning plockar Malmö konstmuseum för första gången sedan 1950-talet fram den lettiska samlingen i sin helhet (till och med 16/4), komplett med de verk som tillkom efter kriget då många av konstnärerna tvingats i exil – flera av dem till Sverige.

På väggarna finns tyvärr få spår av den experimentlusta och modernistiska avantgardeströmningar som präglade den nyblivna nationens 1920-tal. Antalet kvinnliga konstnärer är också försvinnande litet. Istället dominerar 1930-talets lätt expressionistiska realism i charmerande kvinnoporträtt, lantliga scener och skildringar av första världskrigets soldater

och offer. För Ulmanis var kultur och landsbygd tätt förenade och i hans kulturpolitik ingick ett program för konstnärers vistelser på bondgårdar. Under 1930-talet undvek många lettiska konstnärer uttalat politiska motiv. Men, som påpekas i utställningstexterna, antog även traditionellt landskapsmåleri en politisk dimension i ljuset av den nationalistiska tidsandan. Parallellt spelade landets mytologi och folklore en viktig roll för den nationella identitet som regimen ville fostra. "Det kan bara finnas en kultur i Lettland – lettisk kultur" deklarerade Ulmanis 1938.

Malmö konstmuseums lettiska satsning framstår extra intressant just nu. Det är uppenbart att inte bara de verk som inkluderades i samlingen formar bilden av dåtidens Lettland, utan också den konst som saknas. Rysslands krig mot Ukraina, med syfte att landet ska sluta existera som självständig nation, har det senaste året brutalt satt fokus på nationalstatens autonomi och integritet.

Frågor som inte minst gäller de baltiska länderna. Efter att ha invaderats av Tyskland under andra världskriget tvångsinlemmades Lettland i det sovjetiska riket för att åter bli självständigt först 1991.

Klokt nog stannar inte museet vid en historisk tillbakablick. Till utställningen, gjord i samarbete med lettiska konstinstitutioner, har nutida lettiska och internationella konstnärer

bjudits in. Där bland Susanna Jablonski och Santiago Mostyn, båda verksamma i Sverige, och i en stark installation skildrar massmordet på judiska invånare i Lettland sommaren 1941. Deras bidrag ger en glimt av de ohyggliga scener som utspelades i det natursköna kustbandet, så nära och ändå fjärran den lettiska samlingens idylliska landskap.

Samtidigt tar danske Asbjørn Skou i sin nervigt suveräna, gigantiska väggteckning "Othertongue (skiss till en anarkistkabaré)" avstamp i de anarkistiska rörelser som deltog i kampen när det självständiga Lettland bildades 1918, och som såg den anarkistiska teatern som ett sätt att nå ut till folket. Konstmuseets lettiska satsning är tänkvärd och angelägen. Den visar att det alltid finns en mängd alternativa spår i berättelsen om ett lands historia, kultur och identitet.

KRÖNIKA



CAROLINA SÖDERHOLM
konstkritiker på kultursidan

ARKITEKTUR • SORGENFRI



Rivning pågår på Celsiusgatan.

Rivningen är obegriplig

Malmöarkitekterna Förstberg Ling har nominerats till Kasper Salin-priset, Sveriges finaste arkitekturpris, för sina radhus på Sorgenfri i Malmö. Samtidigt, femhundra meter österut längs Celsiusgatan, rivs två byggnader med liknande karaktär. De är del av den sedan länge utflyttade farmaceutiska industrin Ferrosans område, på Celsiusgatan 33, snett emot Willys Katrinelund.

Radhusen och rivningshusen liknar varandra till det yttre. Byggnaderna har strikta och upprepande rytmer av fönster i tegelfasader. Det är skillnad på den estetiska omsorgen hos Förstberg Lings radhus och den mer industriellt ändamålsenliga formgivningen på husen längre österut, men ändå. Redan byggda hus har så kallade inbäddade resurser – föreningarna för att uppföra dem har redan släppts ut, energin förbrukats, koldioxiden är ute i atmosfären och värmer upp.

Nybyggande står årligen för 5–10 procent av världens koldioxidutsläpp. Det är inte hållbart att riva dugliga hus för att ersätta dem med nya och släppa ut ännu mer. Istället bör de inbäddade resurserna fortsätta göra nytta – genom att man helt enkelt tar vara på och utvecklar husen som redan finns. Detta är en tvingande samtida utmaning för arkitektur, stadsbyggnad, bygg- och fastighetsbransch; att vara kreativ med redan existerande byggnader så att de kan fortsätta tjäna oss på nya sätt.

Fortfarande rivs det mycket och tanklöst i Sverige, men alla går inte med på det. I Göteborg pågår exempelvis en kampanj för att stoppa rivningen av Flickläroverket, på just dessa grunder. En handfull organisationer argumenterade nyligen i denna tidning i en debattartikel mot de tanklösa rivningarna.

Ibland finns skäl att riva, som föreningar för komplicerade att sanera eller byggnadsstrukturer för krångliga för ny användning. Men byggnaderna på Celsiusgatan 33 har robusta och tillåtande stommar, planerna är öppna. Det är enkelt att anpassa dem. Byggnaderna har tidigare inhytt kontor och farmakologiska lab, "rena" verksamheter. Fasaderna är fina, trots att byggnaderna har låtit förfalla och vandaliseras ett tag – det äldsta tjuvknepet för att förr eller senare få lov att riva.

När jag visade bilder på de nominerade radhusen för en vän som inte är arkitekt var hennes spontana reaktion: "Varför då?" Det är en rimlig reaktion, radhusen har ingen spektakulär framtoning, de liknar ju till och med hus som utan vidare rivs.

Radhusens tydliga strukturer ramar in livet som ska hända där på ett tillåtande sätt. Husen är strikta, men detaljstyr inte. Därför har de nominerats.

Husen som håller på att rivas hade också kunnat utvecklas till en sådan arkitektur, från redan goda förutsättningar. När du läser detta är de förmodligen bara en hög med rivningsavfall.

DANIEL PERSSON
arkitekt

FAKTA

Nominerade till Kasper Salin-priset

- **Hage i Råängen**, Lund. Brendeland & Kristoffersen.
- **Merkurhuset**, Göteborg. Bornstein Lyckefors Arkitekter.
- **Mötesplats Mariatorget**, Stockholm. Spridd Arkitekter.
- **Tolv hus**, Malmö. Förstberg Ling.



Vinnarna tillkännages på Arkitekturgalan 13/3 i Göteborg.